

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / A. de Snoo

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN

477

A. de Snoo

Aanbevolen!

MEDITATIEF

480

J.E. Kramer

Heilbrengend...
in mijn leven

WANDELEN MET GOD

481

B. Luiten

Liefde zonder
voorwaarden vooraf

ACHTERGRONDEN

483

K. van den Geest

Individualisering:
verworvenheid of
verwording?

SCHRIFTSTUDIE

487

P.H.R. van Houwelingen

De stervende koning

SAMENLEVING

490

B. Luiten

Mijn god

en verder...

Nieuw uitgekomen
Meegelezen

AANBEVOLEN!

Heeft u al gereageerd **op** het verzoek van de **kerkenraad** om namen **op te geven** van **broeders die u geschikt acht voor het ambt?**

In **menige kerk** zal in **deze** weken zo'n **verzoek** zijn of worden **gedaan**.

Wat levert hef in de praktijk op?

Doet de gemeente in ruime mate mee of wordt hef **werk** van de kandidering voor het ambt **vrijwel geheel aan de kerkenraad overgelaten**? **Hoe gaat de kerkenraad zelf met deze materie om?**

Worden 'briefjes' uit de **gemeente** echt **op prijs gesteld en zoveel mogelijk gehonoreerd** of blijft het **bij een door de Kerkorde voorgeschreven formaliteit**? Artikel 20 schrijft nu eenmaal voor dat **aan de gemeenteleden de gelegenheid moet worden geboden 'de aandacht te vestigen op personen die zij geschikt achten...'**

In dit artikel wil ik iets opmerken over wat praktische zaken rond de (jaarlijkse) talstelling.

Een gereformeerde kerkenraad kan niet zomaar een broeder in enig ambt benoemen. Ook kun je in de gereformeerde kerken niet naar het

ambt van diaken, ouderling of predikant solliciteren. De Schrift heeft ons geleerd, dat de weg naar het ambt de weg van roeping is. In

Heb. 5 : 4 lezen we: 'En niemand matigt zichzelf die waardigheid aan, doch men wordt ertoe geroepen door God'. Dit sluit **verlängen** naar enig **ambt** niet uit. In **1 Tim. 3** is de apostel Paulus daar zelfs heel positief over: 'indien iemand staat naar het opzienersambt, dan begeert hij een voortreffelijke taak'. Het is alleen maar fijn wanneer iemand de **gaven** die God hem heeft **gegeven** ook graag in Zijn dienst wil inzetten: zie 1 Kor. 12 : 1-11 en dan vooral vers 7, waar als doel van de gaven die God je heeft gegeven 'het welzijn van allen' wordt **genoemd**. Het is niet onbescheiden om als lid van Christus' gemeente

die **mag** delen in de gaven van de Geest, je af te vragen: welke gaven heeft de Here **mij gegeven** en hoe **zou** ik die het beste kunnen ontwikkelen en inzetten.

Wie zichzelf nog nooit zulke vragen heeft gesteld, vraag zich af of hij in en met zijn leven de **Hére** wel voldoende in het vizier heeft. Krijgt God wel voldoende **terug** uit **jouw** leven of ben je (onbedoeld) misschien **toch bezig** de Geest te bedroeven doordat je Zijn gaven **niet echt** een kans geeft?

Elkaar aanbevelen

Dit alles betekent niet, dat we nu met **zn** allen bij de deur van de **kerkenraadskamer** moeten gaan staan dringen. Niet alleen **daarbinnen** zijn gaven van de Geest **onmisbaar**. Wie biddend om **een** open oog voor Gods gaven zijn of haar specifieke gaven **ook** dankbaar leert op te merken, zal ongetwijfeld **ook** **wegen vinden** om met die gaven **aan** de slag te gaan.

En dan zal het er **vanzelf** ook uit komen: welke gaven de Here **aan** broeder X heeft gegeven en welke **aan** zuster Y. Wie niet **ik-gericht** leeft, maar er blijk van **geeft** 'het welzijn van allen' te **zoeken**, zal **mét** zijn gaven **ook** bekend worden bij de gemeente.

De gemeente op haar beurt eert vervolgens het werk van de Geest in haar midden, door die onderscheiden gaven ook zo goed mogelijk te benutten: de juiste **man** op de juiste plaats. Daar **zullen we** **sámen** **alleen maar** wel bij varen.

Wat een **wijsheid** dan ook bij de apostelen in Jeruzalem, toen het **werk** in de gemeente daar om extra 'arbeiders' vroeg: toen hebben ze maar niet een advertentie gezet in het plaatselijk kerkblad. **Dan** moet je nog maar afwachten of je de juiste **man** op de juiste plek krijgt! Paulus zou het later zo zeggen: 'Niet wie zichzelf aanbeveelt, doch wie van de Here een aanbeveling ontvangt, heeft de proef **doorstaan**' (2 Kor. 10 : 18).

En hoe kom je daar achter, 'wie de Here aanbeveelt'? De apostelen hebben zich **daarvoor niet laten** **leiden** door hun eigen, persoonlijke **zicht** op de **gemeente**. Daarom **ook** geen 'benoeming'. Maar de vraag **aan de gemeente**: vertel ons **wat** jullie hebben opgemerkt aan gaven van de Geest. Vertel ons wie volgens jullie de juiste mensen **zijn** voor het werk dat om voorziening roept. 'Ziet uit naar zeven mannen onder u, die goed bekend staan, vol van Geest en wijsheid, opdat we hen **voor** deze taak aanstellen'. De zinsnede 'die goed bekend staan' is ook anders te vertalen, iets letterlijk: **ker: mannen** van goed getuigenis. Dezelfde uitdrukking **kom** je tegen in Hebr. 11 : 2, 4, 39. Daar gaat het over het positieve getuigenis dat aan Abel en **vele** andere gelovigen uit het Oude Testament is meegegeven door niemand minder dan God zelf. **Hij heeft** al die **mensen**, ondanks hun zwakheden en gebreken, in de Schrift een positief getuigenis meegegeven. Om hun **dwars-** door-alles-heen vasthouden aan Zijn beloften.

Nu, om iets dergelijks **gaat** het **ook** bij de medewerking van de **gemeente** bij de aanstelling van **nieuwe ambtsdragers**. We weten **alle** maal **best** dat ook broeder X, Y of Z maar een mens is, maar **we** hebben met door de Geest verlichte ogen nog iets **meer** mogen zien: **Zijn** werk in het leven van broeder X, Y of Z. En **juist** dat werk van de Geest vraagt om erkenning, 'aangeboord' te worden. Hoe? **Door** de aanbeveling van de gemeente!

Ook de kerkenraad zelf

De lezer zal begrijpen dat ik **eigenlijk** niet zo gelukkig ben met de formulering van artikel 20 van de Kerkorde. Het **begin** daarvan luidt zo: 'De ouderlingen en diakenen zullen tot **hun** ambt geroepen worden door de kerkenraad en de diakenen, met **medewerking** van de gemeente...' Daarna volgt de hierboven al genoemde zinsnede over

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS.
A.L.Th. DE BRUUNE, DRS. G. GUNNINK,
DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RIJ-
TER, DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kam-
pen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan 8 Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 p r halfjaar; studen-
ten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonne-
ment vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie op cassette verkrijgbaar bij

de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0185-5191

de gelegenheid voor de gemeenteleden om 'de aandacht te vestigen op personen die zij geschikt achten'. In deze formulering ligt alle nadruk op het werk van de kerkenraad. Er staat zelfs dat de broeders door de kerkenraad tot het ambt geroepen zullen worden.

In het formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen lees ik iets anders, mijns inziens zorgvuldiger. De eerste vraag die aan te bevestigen broeders wordt gesteld is: 'Bent u ervan overtuigd, dat God zelf u door zijn gemeente tot deze dienst heeft geroepen?' Terecht gaat de roeping van Godswege voorop. Daarna wordt niet & kerkenraad, maar de gemeente genoemd als de door God gekozen weg om Zijn getuigenis, Zijn aanbeveling aan het licht te brengen. Laat duidelijk zijn: ik wil niets afdoen van de taak van de kerkenraad om bij dit alles zorgvuldig toe te zien, dat het ook echt gaat om 'mannen van goed getuigenis, vol van Geest en wijsheid', maar ik wil wel graag de vinger leggen bij een stuk scheefgroei in de praktijk: dat eigenlijk niet meer de gemeenten, maar de kerkenraden zelf voor de te verkiezen (dubbel)tallen zorgen. Een praktijk die een kerkenraad zelf in de hand kan werken door de gemeente onvoldoende te stimuleren in het aanwijzen van de gaven van de Geest. Het gaat om meer dan wat 'namen'!

Laten kerkenraadsleden zelf het goede voorbeeld geven. Laten zij ook zelf als leden van de gemeente de gaven die God geeft in de gemeente aanwijzen en aanbevelen. Dus niet wachten met eventueel ook van jouw kant nog wat namen noemen ter kerkenraadsvergadering. Nee, buig je er thuis over, samen met je vrouw en wellicht ook je kinderen: er moeten weer nieuwe ouderlingen en diakenen komen, wie vinden wij geschikt en waarom?

En schrijf dat dan vóór de vergadering van de talstelling aan de raad. De scriba kan ervoor zorgen dat op het moment van de talstelling de

groslijst al helemaal klaar ligt, met in het kort ook een aantal inhoudelijke aanbevelingen erbij. Het enige wat je als kerkenraad nog hoeft te doen is het bewaken van de o.a. in H a d 6, 1 Tim. 3 en Tit. 1 genoemde criteria. Ook kan bijvoorbeeld de nog heel korte periode dat een broeder ergens woont of een bij de gemeente nog onbekende a.s. verhuizing af pas geopenbaarde ziekte nog een rol spelen, maar heel veel voorwerk is al gedaan! Wanneer broeders veelvuldig w goed geargumenteed door de gemeente aanbevolen zijn, mag een kerkenraad zich ook des te meer gesteund weten in het appèl op een verkozen broeder, die misschien toch moeite heeft het ambt te aanvaarden. En verkozen broeders zelf mogen, hoezeer ze wellicht ook tegen het ambt opzien, te meer toch vrijmoedig 'ja' zeggen op de eerste vraag van het formulier.

Ja, wordt deze weg (brede en hartelijke medewerking van de gemeente, vooraf al) meer bewandeld, het zal ook de ingang van de ambtsdragers in de gemeente ten goede komen. Zelf wilden wij ze immers graag, om hun van God ontvangen gaven?

De juiste man op de juiste plaats

Nog iets over de praktijk van de talstelling.

In heel wat gemeenten kost het moeite met name ouderlingen te vinden.

Dat kan een kerkenraad in de vergadering waarin een tal moet worden opgemaakt weleens tot kunstgrepen verleiden. Er komen 'ongelukkige' tallen uit de bus: je weet van tevoren al hoe het afloopt. Ieder voelt dat het eigenlijk niet kan, maar ja, je komt liever met twee namen, dan met één voordracht enz. Ook wil het nog weleens voorkomen dat je iemand van wie je allemaal weet, dat hij het als diaken voortreffelijk deed, toch op het lijstje voor de ouderlingen zet. Bij ge-

brek aan beter...

Maar doe je dan ook als raad niet tekort aan het werk van Gods Geest?

Honoreer je wel Zijn gaven?

Zelf deden we het de laatste jaren zo: wordt iemand door de gemeente genoemd voor beide ambten, dan betrek je, zodra je – sprekend over het lijstje namen voor ouderlingen – aan de naam van deze broeder bent toegekomen er beide ambten bij. Liggen zijn gaven dan toch meer op diaconaal gebied, dan wordt hij voor dat ambt gekandidateerd en niet voor het ambt van ouderling. Het is niet juist het 'overblijfsel' of alleen de 'jonge aanwas' aan de diakenen te laten.

'Niet wie zichzelf aanbeveelt...'

Niet alleen voordat iemand ambtsdrager is, moet het gesprek over zijn persoon, zijn gaven, zijn gezin en zijn werk zuiver blijven.

Ook wanneer iemand inmiddels zijn plaats in de kring van de kerkenraad heeft ingenomen, blijft het zaak de 'beoordeling' van elkaar zuiver te houden. Dit is bijvoorbeeld van belang bij de rapportage van de huisbezoeken. Terecht krijgen ook de ambtsdragers zelf jaarlijks huisbezoek.

Hoe wordt dit gerapporteerd aan de kerkenraad?

Als het goed is niet anders dan bij alle andere gemeenteleden: zonder dat ze daarbij zelf aanwezig zijn. ik heb gemerkt dat de praktijk nog wel eens anders is. De broeders blijven gewoon zitten.

Maar dat moet je zelf niet willen.

Geef je medebroeders alle gelegenheid even zonder enige reserve te kunnen vertellen hoe de zaken er bij jou thuis voorstaan, in je huwelijk, met je vrouw, kinderen, hun eventuele vragen en zorgen. Een open gesprek over deze dingen, dat op geen enkele manier wordt geremd door jouw persoonlijke aanwezigheid, zal de verdere ambtelijke bearbeiding zowel van jouzelf

M meditatief

als **van** je gezin alleen maar ten goede komen.

Iets anders is het als het over je ambtelijk werk gaat. Daar hoor je zelf bij te **zijn** en dan mag je als daar reden voor is, open en eerlijke vragen verwachten. Maar zo vaak het over jou als gemeentelid gaat, wie je ook bent: laat **anderen** maar getuigen. En **bescherm** jezelf zowel **tegen** het gevaar als het gerucht van heerszucht, naar de wijsheid van Petrus: 'hoeft de **kudde Gods** die bij u is, **niet** gedwongen, maar uit vrije beweging, naar de wil van God, niet uit schandelijke winzucht, maar uit bereidwilligheid, niet als heerschappij **voerend over hetgeen u ten deel gevallen is, maar als voorbeelden der kudde**. En wanneer de Opperherder verschijnt, zult gij de **onverwelkelijke** krans der heerlijkheid verwerven.' (1 Petr. 5 : 24)

Laat het verstrekken van aanbevelingen en het toekennen van **kransen** maar aan **de** Here en zijn gemeente over.

Gedraag je als dienaren naar het voorbeeld van de **grote** Dienaar: **Mar. 10 : 45 en Joh. 13 : 12-17**.

HEILBRENGEND.. IN MIJN LEVEN

'Want de genade Gods is verschenen, heilbrengend voor alle mensen.'

(Titus 2,11)

God verschijnt op het terrein van de zonde. In zijn Zoon kwam Hij naar de aarde.

Komt God ook mijn leven binnen?
Of gaat Hij aan mij voorbij?

Zonde

De wereld is het terrein van de zonde. Op aarde heerst de zonde. Het is de wereld waarin je elke dag leeft.

Je ervaart de zonde in je eigen leven. Je loopt tegen de gevolgen van de zonde aan. Je leeft op het terrein van de zonde. De zonde **drukt** op heel je leven. Je kunt er niet onder uit.

Vroeg of laat komt de **moeite**.

Kruisje

Ieder huisje heeft z'n **kruisje**. Zo zeg je dat. Maar **een kruis** is vaak zwaar. De zonde maakt zo verschrikkelijk veel stuk.

Angst, ziekte, lijden, dood, verdriet, onrecht, **mishandeling**, depressie, gevoel van waardeloosheid, eenzaamheid, **gebrokenheid**, onmacht om te geloven.

En vul het lijstje zelf **maar aan**.

Kruis

Gelukkig: God is verschenen in Jezus Christus. God brengt heil.

Christus brengt redding.

Het kruis betekent de nederlaag van de zonde. Gods genade brengt heil.

Daarom spreekt **Jezus** tijdens zijn leven op aarde woorden van heil. Jezus spreekt op het terrein van de zonde woorden van redding, licht, leven, gemeenschap, genezing, troost en geluk.

Sterker nog: Jezus **bréngt** het heil. Hij geneest, wekt op uit de **dood** en vergeeft.

Alleen dankzij het kruis.

Wieg en graf

Op het terrein van de zonde stond **Jezus'** kribbe. Op aarde **was** zijn graf. Daartussen: het kruis van **Golgotha**.

Op het terrein van de **zonde** stond **mijn** wieg. Op aarde zal mijn graf zijn (**als** Christus niet eerder **terug** komt). **Daartussen:** mijn kruis.

Voor mij

En ik?

Ik hoor Jezus' woorden. God komt mijn leven binnen. Want Jezus ging de weg van mijn leven. God gaat **mij** niet voorbij.

LIEFDE ZONDER VOORWAARDEN VOORAF

B. Luiten

Wandelen met God

Ik citeer geen vloeken. Daarom kan ik het gedicht geplaatst in het magazine van de boekenweek, hier niet laten afdrukken. Wel is het mogelijk de strekking ervan weer te geven in beschaafd Nederlands.

Hei is een kwatrijn. In slechts vier regels wordt een wereld van ellende samengevat, van waaruit 'met recht' God wordt vervloekt. Een scheefvertrokken mond eenzaam, opstandig en smachtend, opent zich om God tel —

De situatie laat zich raden. Een hersenbloeding, eenzijdige verlamming? Met alle gevolgen van dien? Vereenzaming, afhankelijkheid, pijn, het gevoel van overbodigheid, we kunnen ons alles hierbij voorstellen. Woorden schieten te kort om te beschrijven wat dit betekent. Geeft een hartgrondige vloek dan een gevoel van opluchting? Of is het een aanklacht, tegen die God die het had kunnen voorkomen?

Confronterend

Deze vragen laten zich niet afdoen met een simpele verwijzing naar het derde gebod. Nee, want hier zit veel meer achter. Heel dit magazine ademt een geest van uitgekeken zijn op God. Hij heeft gefaald. De wereld heeft niets aan Hem. Je kunt Hem prijzen of vloeken, het maakt allemaal geen verschil meer. Ieder gaat z'n eigen gang en de ellende gaat wel door. Zeer confronterend, dat er zó over de levende God wordt gedacht en geschreven!

Maar als we de vloeken weglaten, is er dan ook niet een zekere herkenning? Hoe reageren kinderen van God op het instorten van hun bestaan? Komen dan evenzogoed niet fundamentele vragen naar boven?

Dat is óók confronterend! En dan kun je niet aankomen met 'je mag niet vloeken'. Nee, ga dan eens echt op de situatie in.

Als je dat doet, ga je diep.

Eerste liefde

Eens was er een heftig conflict met de Remonstranten. Zij leerden, dat God in zijn liefde die mensen heeft uitverkoren, waarvan Hij van &men zag dat zij zouden geloven. Een dwaling, die méér dan springlevend is in onze dagen.

Wat is de ernst hiervan?

Wel, om het kort te zeggen, dat Gods liefde wordt vertekend en gekleind. Zijn liefde wordt beperkt tot de gelovigen. Eerst moet de mens tot geloof komen, hij zet b eerste stap, daarna ontvangt hij de

liefde van G d

Nu lijkt dat waar te &k? — niet geschreven, dat God de gelovigen liefheeft en de goddelozen haat? Ja, dat is zo. Maar dat neemt niet weg, dat God een begin heeft gemaakt toen wij nog allemaal goddeloos waren. Toen had Hij & — reld lief. Zijn welbehagen bracht Hem tot handelen, tot ontferming, terwijl wij nog allemaal zijn vijanden waren.

Dit is geen theorie. Zo is onze God! Oneindige bron van liefde, van eerste liefde.

Dagelijks is dit onze troost. Evenzo is het onze vrijmoedigheid om avondmaal te vieren en kinderen ten doop te houden. Ons geloof zal ons nooit zo verdienstelijk maken, dat wij daardoor tot God kunnen naderen. Maar wij omhelzen Hem, die al naar ons toekwam voordat wij Hem kenden. Hij stelde geen voorwaarden. Hij vraagt nu wel wederliefde. Maar niet als voorwaarde vooraf. God zelf is en blijft de Eerste, voortdurend.

Is dat niet schitterend en van oneindige waarde? Welke mens zal dat omdraaien? Toch is dat aan de orde van de dag in allerlei sekten en opwekkingsbewegingen.

Zonder voorwaarden

Iets hiervan vinden we terug op een trouwdag. Wanneer bruidegom en bruid wederzijds beloven, iets van Gods liefde naar elkaar te weerspiegelen.

Dan leggen zij hun belofte af van liefde, trouw en toewijding, zonder voorwaarde vooraf! De bruidegom zweert niet, dat hij zal liefhebben als zij dat ook doet. En andersom spreekt de bruid ook zo niet.

Mogen ze dan geen wederliefde

verwachten? Is dat ook geen noodzaak? Jazeker, ten volle.

Toch beloven beiden, dat ze ten allen tijde in de liefde de **eerste** willen zijn. Ze gaan niet wachten op de liefde of de prestaties van de ander, maar nemen zelf het initiatief. De liefde uit God **mag** veel verwachten, maar stelt vooraf **geen** voorwaarden.

Evenzo is dit terug te vinden in de liefde **van** ouders naar hun kinderen, **en** andersom. Als het **goed** is **ook** in de verhouding tussen broeders **en** zusters in de gemeente. En niet te vergeten in het evangelisatiewerk.

Tot God

Maar vooral is nu van belang onze wederliefde tot **God**.

Als God zonder voorwaarden tot ons komt, in een situatie dat wij in zijn ogen verloren en verwerpelijk **waren**, zullen **wij** dan op **onze** beurt **wél** voorwaarden **gaan** stellen **voor** onze liefde tot Hem?

Wat **zou dat een** vloek zijn!

Niet **voor** niets ging de bruidsreis van Gods volk door de woestijn: liefde tot God **zal onafhankelijk** zijn van voorspoed of **tegenspoed**. Jeremia herinnert eraan, wanneer allerlei welvaart het volk liefdeloos heeft gemaakt.' En Hosea bereidt Israël erop **voor**, dat God met zijn volk **weer** de woestijn zal ingaan. Want daar is de plaats om **antwoord** te geven, onvoorwaardelijk, op de vraag: heb je Mij echt lief? Heb je Mij lief om Mijzelf, en niet om mijn gaven?

Uit diepten van ellende

Aan de Efeziërs wordt geschreven, dat zij hun eerste liefde hebben verzaakt. **Daar** is al veel **over** **gedacht** en geschreven. Wat **zou** dat toch zijn? **Daarmee** is veel spontaniteit en hartelijkheid bedoeld, **uiteraard**. Maar **toch** zeker **ook** dit: eerste liefde gaat **voor** de **s** uit, **en** blijft over wanneer **alles** wegvalt.

Welnu, mag God ons dan zo leiden in dit leven, dat **déze** liefde ons ei-

gen wordt? **En ook zo**, dat wij daarvan soms bijzondere getuigen worden? **Een** scheefvertrokken mond spreekt uit diepten van ellende, maar wat kostbaar zal het zijn als **daaruit** de woorden **klinken**: 'Ik blijf de HEER verwachten, en hopen op zijn Woord'.

Van deze manier van spreken zijn de Psalmen vol. Daarin **zijn** ze veel **levensechter** dan **tal van opwekkingsliederen**. De Heilige Geest legt ze op onze lippen, en **in ons hart**, om in de weerbarstige realiteit van dit leven **ons** te leren naar **God toe te gaan**. **Er** is een lied voor **elke** situatie; niet altijd een loflied, **maar** wel steeds tot God. **Soms** is het een zoeken naar Gods bedoeling op korte **termijn**, soms ook een **worsteling** met **onbegrijpelijk** leed.

Moeilijk

Is het niet moeilijk, te moeilijk, om zo de HERE te blijven **zoeken** en goed **van** Hem te spreken, als je van de **pijn** niet meer weet hoe je moet **zitten** of **liggen**? Of **wanneer** alles in je leven is ingestort?

Het goede **antwoord** op deze vragen kan heel goedkoop **klinken**. Maar **die** schijn is er gauw vanaf **als** je bedenkt, **dat** onze liefde tot God zonder **voorwaarden** **vooraf** een afspiegeling is **van** zijn **liefde** in het **begin**.

Hij is **onze** vijand **niet**, dat kan **hoogstens** zo lijken. Maar wij **waren** wel **zijn** vijanden! Toch, in plaats van **ons** te **vervloeken**, gaf Hij ons zijn geliefde Zoon. Ziedaar het alternatief voor een vloek: eeuwige liefde, wederzijds. Zelfs voor **een** **scheefvertrokken** mond.

¹ Jer. 2 : 1-3, vergelijk Ex. 15 : 22-27.

² Hosea 2 : 13-22.

³ Oph. 2 : 4.

W.L. de Graaff

N
nieuw uitgekomen

Geboeid door *Plato*, door dr. A.P. Bos. Het is **een** boek dat gaat over de invloed van de Griekse filosofie op het christendom. Volgens de auteur (hoogleraar filosofie aan & Vrije Universiteit) is de theologie nog **steeds** gevangen in het glinsterende pantser **van** de Griekse **filosofie**.

Kok Kampen, f 39,90 (180 blz.).

Grasduinen in de geschiedenis van de Christelijke Gereformeerde Kerken, door G. van Dolderen, christelijk gereformeerd gemeentelid te Nunspeet.

In het **boek** zijn **ook** 100 illustraties opgenomen.

Uitgeverij Bredewold, Wezep, f 39,50 (132 blz.).

Van Calvijn tot Comrie, Oorsprong en ontwikkeling van de leer van het verbond in het Gereformeerd Protestantisme. Het betreft deel 5 en 6 over respectievelijk 'De orthodox-gereformeerde en humanistisch-gereformeerde verbondsleer' en 'De gereformeerde verbondsleer in de zeventiende en achttiende eeuw'. De auteur is prof. dr. C. Graafland, tot 1993 verbonden aan de theologische faculteit te Utrecht vanwege de Gereformeerde Bond. Uitgeverij Boekencentrum, f 52,50 (408 blz.).

'Theologie, die aufs Ganze geht, Theologische Zeitdiagnose bei Karl Barth und Paul Tillich während und nach dem Ersten Weltkrieg', door Rainer Wahl (predikant in & Samen-op-Weg-gemeenten te Oostzaan en Wageningen).

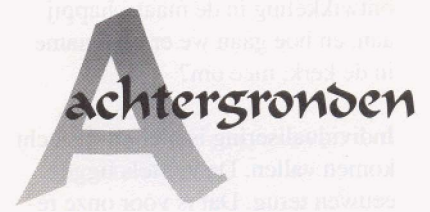
Met dit proefschrift promoveerde de auteur op 5 december 1996 te Amsterdam.

Uitgeverij Kok, f 44,50 (224 blz.).

INDIVIDUALISERING: VERWORVENHEID OF VERWORDING?

K. van den Geest

*De mensen worden steeds individualistischer.
'De moderne mens is egoïstisch.'
'Moderne jongeren zijn gericht op hun eigen beleving en op behoeftebevrediging.'
'Jongeren lijken totaal ongevoelig voor onder ons geldende normen en waarden.'
'Er is een schrikbarend gebrek aan verantwoordelijkheidsbesef, veel mensen leven voor zichzelf.'*

Onze samenleving is geïndividualiseerd. Wat betekent dat? F. de Lange' wijst er op, dat individualisering niet het einde betekent van solidariteit, maar dat deze andere vormen krijgt. Vroeger was er een min of meer vanzelfsprekend netwerk van zorg voor elkaar in dorp, buurt, familie en kerk, kringen die vrijwel samenvielen. Nu zijn mensen niet minder op elkaar aangewezen, maar de oude netwerken zijn vervangen door moderne: overheidszorg, instellingen voor hulp- en dienstverlening, ziektekostenverzekering, sociale verzekeringen, enz. Solidariteit is vandaag georganiseerde solidariteit.

Solidariteit

Maar moet je dan van solidariteit blijven spreken? Naast georganiseerde solidariteit onderscheiden zowel klassieke als moderne Verlichtingsdenkers wel z.g. humanitaire solidariteit. Dat is volgens hen het altruïsme dat iedere mens 'van nature' eigen is: leed van anderen trekt men zich altijd wel aan. Omdat dat bij de 'natuur' van de mens

hoort, gaat dat nooit verloren. En al zal dat niet meer voortkomen uit de vroegere gemeenschapssolidariteit, deze vorm van solidariteit zal naar men zegt in ieder geval wel overleven in familie- en vriendenkring, of in een kleinschalige werkring. Want de georganiseerde, geprofessionaliseerde solidariteit blijft overheersend.

Maar het feit dat men voor ieder probleem bij een loket terecht kan wil nog niet zeggen dat dat solidariteit is, zij het in een nieuw gewaad. Loketten zijn na vijven dicht. In de weekends is veel beroepszorg beperkt tot antwoordapparaten. En ook kan professionalisering van de zorg als een 'alibi' werken: men kan zich makkelijker aan verantwoordelijkheid voor elkaar onttrekken ('daar hebben we toch iemand voor?'). In de grote steden is door het uiteenvallen van buurtgemeenschappen van echte solidariteit veel minder sprake en worden hulpverleningsinstanties soms zo overstelpt met hulpvragen, dat er van echte betrokkenheid nauwelijks sprake meer kan zijn. Daar ligt (opnieuw) een taak voor kerken en vrijwilli-

gersorganisaties, om de mensen die door de instanties zijn 'opgegeven' op te vangen.

Is het daarom niet wat te optimistisch om te stellen, dat solidariteit er nog altijd is maar er alleen anders uitziet? Wordt zo veel sociale problematiek niet onderschat? Spreekt daar niet een te optimistisch mensbeeld uit? Is inderdaad een zeker altruïsme mensen van nature eigen? De Bijbel is er duidelijk over, dat de liefde in de laatste dagen zal verkillen (Matt. 24,12). En dat een mens alleen vanuit de gezindheid van Christus (Filipp. 2,5) de ander uitnemender zal kunnen achten dan zichzelf (vs. 3).

Niet alleen negatief

Toch moeten we moderne ontwikkelingen niet vanzelfsprekend als negatief bestempelen. Uiteraard, realisme is nodig: zodat je zonde her- en erkent. Dat doet je een toontje lager zingen over een 'natuurlijk altruïsme'. Het enige wat mij echter weerhoudt om individualisering louter negatief te duiden, is het feit dat wij zelf deel uitmaken van de cultuur die tot individualisering heeft geleid. Hoe vinden we dan een vruchtbaardere houding dan slechts simpele 'afkeuring'? Daar zal het in dit artikel om gaan.

Wat is individualisering?

Kan een dominee hier wel over schrijven? Je kunt vanuit de theologie en vanuit de praktijk van kerk-zijn en pastoraat naar individualisering kijken. Maar dat is wel een beperkte blik. Hier zijn ook de inzichten nodig van sociologen en wijsgeeren. Ik wil toch proberen om dit verhaal praktisch en herkenbaar te

houden. Dan gaat het er om: hoe kijken wij als **christenen** tegen deze ontwikkeling in de maatschappij aan, en hoe **gaan** we er, met name in de **kerk**, mee **om**?

Individualisering is niet uit de lucht **komen vallen**. De wortels liggen eeuwen **terug**. Dat is voor onze reactie van belang. We moeten individualisering bijvoorbeeld niet te snel vereenzelvigen met 'secularisatie' of zien als symptoom van het afkalven **van de betekenis** van geloof **en** bijbelse namen.

Voor **drie** factoren hebben ertoe bijgedragen dat **de** samenleving zich in deze **richting heeft ontwikkeld**.

Bijbel

1. De bijbelse notie van de **persoonlijke** verantwoordelijkheid, die zowel in Oude als Nieuwe Testament een eigen gestalte krijgt. In de Bijbel vinden we een balans tussen gemeenschappen individu, tussen **gezamenlijke** verantwoordelijkheid (soms: schuld) en persoonlijke rekenschap. **Een** balans die soms wel **als** spanning maren kan worden. Maar als God zijn verbond met Israël sluit, **dm** doet Hij dat met Israël als volk: zie bijvoorbeeld het motief van **Gods** volk als zijn eigendom en als **koninkrijk** van priesters (Ex. 19, 5 en 6; verder o.a. in 1 **Petr.** 2,9). Toch is in de **mozaïsche** wetgeving duidelijk vastgelegd, dat ieder **voor eigen** zonde boet: 'De vaders zullen niet om hun kinderen ter dood gebracht worden; ook zullen de kinderen niet om hun vaders ter dood gebracht worden; ieder zal om zijn **eigen** zonde ter dood gebracht worden' (Deut. 24,16; zie ook Ez. 18,20). **Geen** Israëliet kon zich dus **ooit** verschuilen achter de 'zondigheid' van de gemeenschap. Zoals ook duidelijk blijkt uit de **noodzaak** van persoonlijke **schuldbelijdenis**, zie bijvoorbeeld die **van David in Psalm** 51, 5 en 7 (vergelijk Psalm 32,516).

In het **Nieuwe** Testament is die **na-**

druk nog **duidelijker, vooral waar** het gaat over de **noodzaak** van persoonlijke bekering en het **onontkoombare** van de rekenschap **die ieder** voor God zal hebben af te leggen (**Rom.** 14, 10/12; 2 **Kor.** 5,10). Deze gedachte van de persoonlijke verantwoordelijkheid is **zeker** ook **onder invloed** van de Reformatie van de 16e eeuw in onze cultuur verder verworteld geraakt. Toen kwam immers alle **nadruk** weer te liggen op **de eigen geloofskeuze** en persoonlijke boetvaardigheid, **tegenover** het **roomse** kerkelijke automatisme van vergiffenis via het ontvangen van het sacrament.

Humanisme

2. Een **tweede** historische factor **vinden** we in het met de Reformatie **samenhangende** humanisme van de **renaissance**. Hier werd in feite het moderne **zelfbewuste** en mondiale 'individu' geboren. Deze **beweging** **liep** uiteindelijk uit op de Verlichting met haar **nadruk** op **kritische** distantie ten opzichte van de traditie **W** vrijheid van de zelfstandig **denkende** mens tegenover het gezag van de kerkelijke traditie. Dit proces leidde uiteindelijk tot de ontwikkeling van de **rechten** van de mens, en van de **maatschappelijke aanvaarding** van het **recht** op zelfbeschikking en -ontplooiing, en individuele autonomie.

Welvaart

3. **Daarbij** moeten we wel **beseffen**, dat **deze** uitkomst er alleen kon zijn dankzij **een structureel** verworven welvaart: **economische zelfstandigheid** **vergrootte** de ontplooiingskansen van het individu. **Daarom** wijst **men ook** op een derde factor, die van **het** burgerlijk kapitalisme als drijvende economische kracht. Het kapitalisme is immers een puur produkt van het **liberale** humanisme, gericht op vrijheid voor ieder in de **zin van** (economische) onafhankelijkheid.

De wortels van de individualise-

ring liggen dus niet alleen in het **liberale** humanisme maar ook in de bijbels-christelijke traditie. Niet alleen **maken we** als christenen zelf deel uit van **onze** eigen historisch gegroeide cultuur, we hebben er zelf **mee** vorm aan gegeven! Gezien tegen deze achtergrond is individualisering: een ontwikkeling in de geschiedenis waardoor **mensen zichzelf steeds meer** als **individu** zijn gaan beleven, en vanuit dat bewustzijn de eigen individualiteit steeds meer zijn gaan benadrukken. Dat is het resultaat **van een** collectieve ontwikkeling, van een overtuiging die door allen gedragen wordt die deel uitmaken van de **samenleving**. **Dus** kunnen **we** ons niet **aan** individualisering **onttrekken**. We zijn er, **zoals** De Lange² zegt, toe 'veroordeeld'. Individu **zijn** is niet 'a-sociaal' maar juist een vorm van sociale invoeging. **Anderson** gesteld: wie geen individu **wil** zijn, plaatst zich **buiten de samenleving**. Individualisering is dus, in sociologische termen, een **vorm** van 'vermaatschappelijking' of 'socialisering'.

Effecten van Individualisering

Tot individualisering veroordeeld, maar ook tot individualisering in **staát**? Historisch-objectief gezien gaat het om een ontwikkeling die leidde tot steeds meer vrijheid **voor** ieder. Mensen mogen **hun** eigen keuzes **maken**, worden **niet** meer tot vastliggende patronen gedwongen vanuit tradities. Terwijl in vroegere meer besloten gemeenschappen de **grote** keuzes van het leven grotendeels **vast** lagen. Je vader opvolgen op de boerderij, trouwen, kinderen **krijgen**, dat alles lag in grote lijnen bij **voorbaat** vast. De **groeïende** bewustwording van de mens als individu leidde tot het uiteenvallen van deze afgegrensde **samenlevingen**. Steeds meer jonge mensen **kregen de** kans om te **stude-**ren, gingen eerder zelfstandig **wonen** en werden zo eerder gestimuleerd (en genooddaakt) om **eigen** keuzes te maken. Zeker, vroeger

moest men ook keuzes maken. Maar de individualisering plaatst mensen meer op zichzelf, zodat deze keuzes veel minder vanzelfsprekend zijn geworden. Hoe reageren wij daarop, hoe ervaren we dat? Wat je objectief als een ontwikkeling in de richting van keuze-vrijheid kunt beschrijven, wordt subjectief niet altijd zo beleefd. Is keuze-vrijheid ook niet tegelijk keuzedwang? **Dat** wil zeggen: dat het onmogelijk is geworden (gesteld dat dat ooit echt anders was) om niet te kiezen. Wat zijn de gevolgen, de effecten van individualisering? In dit artikel kijken we vooral naar weke uitwerking individualisering heeft op het terrein van geloof en kerk.

Individualisering en geloof

De mens die zichzelf steeds meer als individu verstaat, ervaart de wereld om zich heen als een markt. Je kunt dat negatief inkleuren en dat een consumptieve houding noemen. Maar alleen zo kunnen mensen vandaag nog overleven. Je staat er meer alleen voor, niet omdat niemand je helpen kan of wil, maar omdat je jezelf (vaak onbewust) de eis stelt van een eigen keuze. Kiezen is een hele verantwoordelijkheid. Zeker als je daarbij ervaart, dat je niet meer leeft binnen één veilige en duidelijk kring met een eigen leefwijze, maar in tal van verschillende kringen of 'gemeenschappen' tegelijk: familie, werkring, sportvereniging, buurt, etc. Binnen al die kringen gelden andere codes. Ook daardoor komt er meer aan op een eigen keuze: onze kerheid groeit over de vraag, waarom jouw van huis uit geleerde patroon het enig juiste zou zijn. Door moderne communicatie en media, door vroegtijdiger buiten de eigen veilige kring te komen, moeten jonge mensen al vroeg leren keuzes te maken. Dat geldt ook op het gebied van het geloof. We worden met zo veel verschillende opvattingen, geloofsbelevingen en levenswijzen geconfronteerd, dat het minder dan ooit vanzelfsprekend is

om het geloof van je ouders over te nemen.

Bovendien wordt je overtuiging niet in elke omgeving op dezelfde manier bevraagd. Hebben jongeren de kans om binnen de vertrouwde sfeer van familie, kerk en dorp te blijven, dan is de kans groter, dat zij zich als vanzelf wel voegen in het patroon dat in hun omgeving 'vanzelfsprekend' is. Anders is dat met jongeren die hun ouderlijk huis en geboorteplaats verlaten. In andere omgevingen, vooral in grote steden, komt hun 'bagage' flink onder druk te staan. Dan kun je veel minder om een eigen keuze heen. Je moet dan je eigen gedrag en overtuiging voortdurend verantwoorden: waarom ga ik naar de kerk? Waarom woon ik niet samen? waarom ben ik gereformeerd (en ook nog: -vrijgemaakt)? Waarom niet moslim, of atheïst? Waarom geloof ik, dat de Bijbel Gods Woord is?

Kerk

Met de kerk waarin jonge mensen opgroeien ervaren velen een minder innerlijke band dan vele anderen. Ouderen hebben vaak diep geworsteld als het gaat om de kerkeus en hebben zich deze even diep eigen gemaakt. Maar zo'n diepe band kennen vele jongeren niet. Zij groeien op met een gegeven situatie, een situatie van een veelheid van kerken, die bovendien ogenschijnlijk slechts gradueel verschillen. Ook hier lijkt de wereld een markt. Jongeren worden geconfronteerd met een grote diversiteit en gescheidenheid, zonder dat zij zelf daaraan hebben bijgedragen. Zo raken zij maar moeilijk overtuigd van de noodzaak van deze gescheidenheid. Als je de totale wereld ziet wegdrijven van God en kerk, wordt elke vorm van gescheidenheid steeds dieper en existentiëler kritisch bevraagd: is dit nog geloofwaardig, is dit nog werkelijk te rechtvaardigen? Is een gezamenlijk front niet steeds noodzakelijker? En zeker in hun ontmoeting met an-

dere christenen ervaren ze een grote mate van eenheid. Als je samen tot God kunt bidden, waarom moeten verschillen dan nog een grote rol spelen! Als je aan een grote universiteit studeert en je ontmoet een christelijke medestudent (ongeacht zijn kerkelijke kleur), ervaar je dat dan niet als een weldaad, een geschenk van God zelf? Ook w komt de noodzaak van een eigen keuze veel meer op je af.

Kerk als gemeenschap en 'instituut'

Individualisering heeft ook gevolgen voor de manier waarop we de kerk als gemeenschap van heiligen beleven en gestalten geven. Bikaar op een gemeenschappelijke basis aanspreken door een beroep op elkaar te doen wordt eveneens minder vanzelfsprekend. Als ik mijn eigen keuzes maak en mijzelf als zelfstandig individu zie, is een appèl dat op mij gedaan wordt op basis van gemeenschappelijke verantwoordelijkheid min of meer vreemd aan mij. Een grappig voorbeeld hiervan is & eens mee in verband met de aankondiging van een 'gemeentedag'. Deze werd afgesloten met: 'jij komt toch ook?' Waarop prompt een jongere reageerde met: 'Hoezo: "toch ook"!'. Met andere woorden: dat maak ik zelf uit. De woordjes 'toch ook' appelleerden op een aanwezig verondersteld gemeenschapsgevoel: je hoort er toch ook bij! Maar wie zichzelf als individu ervaart, wil allereerst ruimte om zich heen: gemeenschap mag niet beklemmend zijn. Men voelt zich minder opgenomen in en aangesproken door grotere gehelen. Dat heeft ook effect op de mate waarin men gaven en capaciteiten inzet voor broeders en zusters in de gemeente. Als je dat al doet, dan is dat niet bij voorbaat bestemd voor de (wat beperktere) kring van de eigen gemeente. Er zijn toch veel meer christenen? En andere medemensen? Met andere woorden: er is best bereidheid tot inzet voor ande-

ren, maar dat is niet bij voorbaat en vanzelfsprekend beperkt tot eigen kring. En dat je in de kerk met elkaar omgaat en voor elkaar zorgt, dat kan in geen geval een soort claim zijn die ieder bij voorbaat is opgelegd. Ook hier staat de individuele keuze voorop.

Dit geldt ook van het elkaar aanspreken op levenswandel. Al nooit ons sterkste punt geweest. Maar nu wordt ieders persoonlijke levenssfeer bijna iets onaantastbaars. Wat ik voor keuzes maak, is wel bespreekbaar in de zin dat ik er open over kan spreken, maar niet in de zin dat die keuzes ter discussie zouden staan. Ook hier geen bij voorbaat accepteren van gemeenschappelijke overtuigingen, waarden en normen.

Een ander effect is, dat er een aversie ontstaat tegen alles wat maar enigszins institutioneel is. De kerk is zo'n instituut. Binnen de Gereformeerde Kerken spelen regels een grote rol. Uitspraken van kerkelijke vergaderingen zijn bindend en betreffen niet alleen maar de grote lijnen maar ook veelal details en uitwerking. Heel duidelijk is dat bijvoorbeeld te merken aan de opzet van de eredienst. Zo kan de kerkdienst in de beleving van moderne mensen als afstandelijk en formeel ervaren worden. Vaak pogen we daarop te antwoorden met een uitvoerige uitleg of toelichting waarom de kerkdienst zo in elkaar zit zoals die in elkaar zit. We gaan dan uitgebreid in op Bijbel, kerkgeschiedenis en kerkorde. Maar dan missen we de aansluiting. Moderne mensen zijn veel meer geïnteresseerd in de vraag, hoe hun eigen betrokkenheid vorm kan krijgen. Voor bijbelse en historische achtergronden, laat staan voor kerkordelijke afspraken en synodale besluiten, kan men vaak nauwelijks interesse meer opbrengen. Opnieuw een bewijs dat dergelijke argumentatie de aansluiting mist. Dit betreft ook de ruimte die men ervaart in de kerk voor creativiteit en inbreng van ieder. Kerkelijke

vergaderingen lijken in de beleving van nu meer op ambtelijke molens die traag draaien dan op een inspirerende en motiverende leiding. Vragen t.a.v. bijvoorbeeld samenwerking met andere christenen en kerken worden als nodeloos ingewikkeld ervaren. Wie heldhaftige pogingen doet om uit te leggen, waarom dat allemaal wat complexer ligt dan men wel zou willen, staat al snel buiten de kring van serieuze gesprekspartners.

Is dit alles verontrustend? Maar wát is er nu eigenlijk verontrustend: het feit dat moderne mensen zo 'in elkaar' zitten óf het feit dat we in de kerk met onze manier van overtuigen, argumenteren en moti-

veren de plank mis slaan? Wij lijken soms alleen maar tevreden te zijn als we de door moderne vragen opgeroepen onzekerheden weer netjes hebben dichtgespijkerd met een krachtig beroep op bijbelse geboden en kerkelijke regels. Is niet juist de kloof verontrustend die zo aan het groeien is tussen veel woordvoerders en de mensen op de werkvloer, omdat ze geen werkelijk contact maken met de vragen die daar leven en niet voldoende diep lijken in te gaan op de diepere achtergronden daarvan?

¹ F. de Lange, *Ieder voor zich?* (individualisering, ethiek en christelijk geloof). Kampen 1993, 49v.

² A.w., 26.

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- of andere

schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij Donatus zijn verzekerd. Gewoon, omdat Donatus in de praktijk bewijst er te zijn wanneer Donatus het meeste nodig is! Bij calamiteiten van welke omvang en aard dan ook. Op basis van op maat gemeden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is k i m voor Donatus kiezen voor verantwoorde bestedingen. Jaarlijks wordt de winst van Donatus in de vorm van premierestitutie terug betaald. In de afgelopen 10 jaar bedroeg deze premierestitutie gemiddeld maar liefst 50%!

S—n— sterk.

Donatus is een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En dat betekent dat de leden samen de kracht van Donatus bepalen. Een gemeenschapsgedachte die er inmiddels toe heeft geleid, dat er ruim 75% van alle kerkgebouwen in Nederland bij Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk gesprek met één van onze adviseurs. Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus r.a. Postbus 5055, 5201 GB 's-Hertogenbosch; tel 073-612 21 66

DE STERVENDE KONING

(Johannes 19,28-30)

P.H.R. van Houwelingen

Schriftstudie

Vorige week zagen we hoe de evangelist Johannes getuige was van de kruisiging. Zijn aanwezigheid op Golgota is hij bijzonder betrokken bij waf daar gebeurde. Zo kan hij getuigen dat Jezus ook in de stervensfase geen willoos slachtoffer was, maar de koning van Israël. Johannes wil ons stimuleren tot het geloof dat Jezus de Christus is, de zoon van God (20,30-31). Daarbij past ook dat Johannes het sterven van Jezus beschrijft als bewuste afsluiting van zijn leven, zodat Hij uiteindelijk kan uitroepen: 'Voltooid!'.
De evangelist signaleert dat Jezus zich ervan bewust was dat zijn stervensfase in de lijn van de Schrift ligt. Maar op welke manier precies? In 19,28 kunnen de woorden 'zodat de Schrift voltooid werd' zowel met het voorgaande als met het volgende worden verbonden. Algemeen wordt een verbinding met het volgende aangenomen. Johannes heeft dan aan Psalm 69,22 gedacht: 'Ja, zij gaven mij gif tot spijs en lieten mij ik mijn dorst azijn drinken'. Behalve de dorst op zichzelf vormt ook het drinken van azijn (oxos) een parallel tussen de ervaringen van David en die van Jezus. In beide gevallen ontvangt de koning van Israël een drank met wrange bijmaak. Koning David beklagde zich over een vergiftigde atmosfeer, waarin hem het leven zuur werd gemaakt. Een zuur smaakt de verfrissing die koning Jezus bij zijn sterven wordt aange-reikt. Maar het Schriftwoord gaat in vervulling, wanneer Davids zoon

Na het uitvoeren van zijn laatste levenstaak begint voor Jezus de stervensfase. Hij weet dat nu het uur gekomen is waarop het werk, dat de Vader Hem op aarde opgedragen had, voltooid zal zijn. Dit besef had Hem ertoe gebracht voor de zijnen tot het uiterste te gaan (13,1).

Drinken voor het laatste woord (vss. 28-30a)

Om ook het sterven te kunnen volbrengen, klaagt Jezus met stem over — Daarmee vraagt Hij met zoveel woorden zelf om een verfrissing, terwijl Hij in een eerder stadium nog geweigerd had te drinken (Mc. 15,23). Maar nu gaat Hij zich actief voorbereiden op het sterven. Het lichaam van gekruisigden droogde door hitte en wondkoorts volledig uit. Naast het ledematen en men ondraaglijke dorst.

De evangelist signaleert dat Jezus zich ervan bewust was dat zijn stervensfase in de lijn van de Schrift ligt. Maar op welke manier precies? In 19,28 kunnen de woorden 'zodat de Schrift voltooid werd' zowel met het voorgaande als met het volgende worden verbonden. Algemeen wordt een verbinding met het volgende aangenomen. Johannes heeft dan aan Psalm 69,22 gedacht: 'Ja, zij gaven mij gif tot spijs en lieten mij ik mijn dorst azijn drinken'. Behalve de dorst op zichzelf vormt ook het drinken van azijn (oxos) een parallel tussen de ervaringen van David en die van Jezus. In beide gevallen ontvangt de koning van Israël een drank met wrange bijmaak. Koning David beklagde zich over een vergiftigde atmosfeer, waarin hem het leven zuur werd gemaakt. Een zuur smaakt de verfrissing die koning Jezus bij zijn sterven wordt aange-reikt. Maar het Schriftwoord gaat in vervulling, wanneer Davids zoon

aan het kruis de klacht van zijn vader in de dorstige mond neemt. Toch blijft deze interpretatie onbevredigend en wel om de volgende redenen:

- 1 Psalm 69 biedt wel een oudtestamentische parallel, maar kan in dit geval ook van vervulling gesproken worden?
- 2 Letterlijk gaat het niet om vervulling maar om voltooiing van de Schrift (hina teleioothè sluit aan bij het voorafgaande tetelestai).
- 3 Als de evangelist een bepaald Schriftwoord wilde citeren, waarom heeft hij het citaat dan niet uitgeschreven?
- 4 Elders in Johannes worden vervullingsmomenten niet voorafgegaan maar gevolgd door een als zodanig ingeleid vervullingscitaat.
- 5 Waarom weet Jezus dat alles volbracht is, als het dorst-motief uit de Schrift op datzelfde moment nog niet was vervuld?

Daarom kan beter een verbinding met het voorgaande worden gemaakt: 'Jezus, zich ervan bewust dat nu alles voltooid was om de Schrift tot voltooiing te doen komen, sprak: Ik heb dorst!'. Dan bedoelt Johannes niet de vervulling van één bepaald Schriftwoord, maar van de Schrift als geheel. Het complete lijdensprogramma, beschreven in het Oude Testament, is door Jezus uitgevoerd en tot een goed einde gebracht. Daarmee komt niet alleen zijn leven tot voltooiing, maar de Schrift die van Hem getuigt. Zo gaat Hij de stervensfase in, die volgens 19,30 eindigt met de uitroep: 'Voltooid!'.
klacht van deze dorstige stervende vindt gehoor. Johannes vertelt dat er kruik stond, vol oxos. Dat is een drank op waterba-

Kruisiging; miniatuur uit de 8e eeuw. Kloosterbibliotheek, St. Gallen. Dit merkwaardige miniatuur, 23 cm hoog en 17,5 cm breed, staat in een uit Ierland afkomstig Evangelieboek. Enerzijds vertoont het nogal wat Keltische invloeden, zoals de vlakke en decoratieve manier van vormgeven. Vooral de weergave van de kleding vertoont het voor Ierland zo karakteristieke vlechtwerk, dat op dezelfde wijze al voorkomt op prehistorische emailkunstwerken.

Anderzijds is er de invloed van Byzantium. Met name de vorm van de gezichten doet denken aan uit de Oosterse Kerk afkomstige iconen. De afbeelding van Christus aan het kruis gaat zelfs terug op Koptische voorbeelden. Merkwaardig genoeg hangt de Heiland daar niet halfnaakt aan het kruis, maar gekleed in een soort tunica, colobium genaamd. Waarom Christus zo wordt afgebeeld is onbekend. Aan deze miniatuur moet dus een heel oud voorbeeld ten grondslag hebben gelegen.

De beide figuren links- en rechtsboven zijn in de Byzantijnse voorstelling wellicht engelen geweest die de symbolen van zon en maan droegen (verwijzend naar de verduistering die tijdens Christus' kruislijden plaatsvond). Ze zijn hier omgevormd tot het Oude en Nieuwe Testament of Synagoge en Kerk, symbolen die duidelijk maken hoe Christus' dood zowel geloof als ongeloof teweeg brengt. Dat zelfde geldt voor de twee mannen onder het kruis. De speerdrager die al klaar staat om Christus na zijn sterven te doorsteken. Volgens de traditie zou hij de woorden 'Waarlijk, deze mens was een Zoon Gods' (Mc. 15,39) gesproken hebben en daarmee zijn bekering getoond hebben. De man met de spons op de hysopstengel laat Christus, die hier niet lijdend maar triomferend over de dood is afgebeeld, drinken. De zure drank is dan het symbool voor het ongeloof van deze figuur.

JMdJ

sis, waaraan wat azijn of wijn was toegevoegd om in het warme oosterse klimaat bederf tegen te gaan. Romeinse soldaten dronken graag *posca*: goedkope soldatenwijn, aangelengd met azijn. Waren zij het ook die Jezus na een laatste dronk gaven of is Hij op het laatste door enkele omstanders gelaafd? In ie- & geval wordt een spons, gedrenkt in het zurig smakende vocht, bevestigd op een bundel hysopstengels (de *hussoopos* is een lipbloemige heester met dunne stengels, & in Nederland marjolein wordt genoemd) en zo aan de mond van de gekruisigde gebracht. Na die verfrissing tot zich gene-

men te hebben, is Jezus volkomen bereid om te sterven. Met één allesomvattend woord sluit Hij zijn aardse loopbaan af. Het klinkt niet als een laatste zucht, maar als een triomfkreet: 'Voltooid' (*tetelestai*). Israëls koning roept vanaf het kruis de overwinning uit! Daarbij is te herinneren aan Jezus' afscheidsgebed, toen Hij tegen zijn Vader zei: 'Ik heb U verheerlijkt op de aarde door het werk te volbrengen dat U Mij te doen gegeven hebt' (17,4). Nu is zijn levenswerk op aarde gedaan. Zijn opdracht van Gods — volbracht. En zelfs tijdens & & — h e & Jezus nog ml & — de kracht om hardop eindrapport

uit te brengen aan zijn Vader in de hemel.

Klaar voor overgave (vss. 30b)

'Daarop boog Hij het hoofd en gaf de geest'. De gemartelde Jezus is geen geknakte man. Tot nu toe had Hij zelfs aan het kruis het hoofd koninklijk omhoog geheven. Pas na zijn werk te hebben volbracht, vindt Hij de rust om zijn hoofd te buigen. Bernard heeft erop gewezen dat Jezus zelf gezegd had: 'De mensenzoon heeft geen plaats om het hoofd neer te leggen' (letterlijk: '... om het hoofd te buigen': Mt.

8,20; Lc. 9,58). De enige rustplaats voor zijn hoofd was uiteindelijk het kruis, maar daar kan Hij het alleen laten hangen. Eigenlijk buigt Jezus dus tevens voor de noodzaak van zijn dood. Uit heel zijn houding in dit laatste uur blijkt actieve sterfensbereidheid.

Het sterven zelf wordt in Johannes beschreven als een overhandigen van de geest. Zijn levensgeest ontglipt Hem niet: bij volledig bewustzijn geeft de stervende koning zichzelf uit handen. Dit typeert zijn dood als daad van zelfovergave aan God. Lucas noteert de bijbehorende woorden: 'Vader, in uw handen zal Ik mijn geest leggen' (Ps. 31,6a; Lc. 23,46). Na zijn volbrachte werk kan Jezus zijn leven op aarde afleggen en overdragen aan zijn hemelse Vader. Daarbij is te herinneren aan wat Hij eerder had gezegd over zijn macht om zijn leven vrijwillig neer te leggen en om het weer terug te nemen; dit als gebod van zijn liefhebbende Vader (10,17-18). Zijn levensgeest is in goede handen!

Vier bijzonderheden uit de sterfensfase vragen speciale aandacht.

1 Een bundel hysop kon in Israël dienst doen als borstel of kwast, bijv. voor rituele besprenkelingen. Volgens het Misjna-traktaat Parah 12,1 mocht het in Numeri 19,18-19 voorgeschreven besprenkelingsritueel eventueel worden uitgevoerd door de hysop te verlengen en te verstevigen door middel van een rietstengel. Dit kan ook bij de kruisiging zijn gebeurd, hoewel het evengoed mogelijk is dat het gebruikte bosje marjolein zelf een of meer lange, stevige stengels had. In Mc. 15,36 wordt gesproken over een spons op een rietstok (kalamos). Er is geen reden om een relatie te leggen met het Pascha-ritueel, waarbij speciaal aan hysop reinigende kracht werd toegeschreven. Ten onrechte wordt hiervoor wel verwezen naar Ex. 1222: het was niet zozeer de hysop als wel het Bloed dat het huis bescherming bood.

2 Witkamp meent dat de evangelist

Jezus' hoogheid en zijn beheersing van de situatie wil laten uitkomen. De dorst zou symbolisch te verstaan zijn, namelijk als het verlangen om te mogen heengaan: 'Ik heb dorst naar God'. Dan zou gedacht met en worden aan plaatsen uit de Schrift als Ps. 42,2-3 of aan Ps. 63,2. Het probleem met deze verklaring is dat Jezus zijn dorst niet in geestelijke, maar in letterlijke zin laat lessen door aan een vochtige spons te zuigen. Opmerkelijk genoeg kiest Witkamp later toch voor een verwijzing naar Ps. 69,22, maar dan als interpretatie van de evangelist: door te sterven wil Jezus de beker drinken die Hem door de Vader gegeven was.

3 Door sommige uitleggers is betoogd dat Jezus voor zijn sterven de heilige Geest wil overdragen aan degenen die bij het kruis stonden. Hiermee zou Hij de in 7,37-39 gegeven belofte nakomen over het ontvangen van de Geest door ieder die in Hem gelooft. Dit argument is onjuist, omdat de daar genoemde verheerlijking bij het kruis nog niet geheel voltooid was. Pas na de opstanding komt Christus op hefting van de heilige Geest terug (20,22). Hier is Jezus' eigen geest bedoeld die in handen wordt gelegd van degene die Hem gezonden had. Dit blijkt duidelijk uit de tweeledige formulering van 19,30b: Hij boog het hoofd en gaf de geest.

4 Opmerkelijk is het gebruik van 'overgeven' (paradidonai) in het lijdensverhaal. Eerst gaf Judas Hem over aan de joden, vervolgens gaven & joden Hem over aan Pilatus en daarna gaf Pilatus Hem over om gekruisigd te worden. Maar tenslotte is het Jezus zelf die zich overgeeft aan God. Misschien wil de evangelist aanduiden dat heel dit 'doorgeefstelsel' uiteindelijk toch door Jezus wordt gecontroleerd (Van der Kwaak). In ieder geval houdt Hij zelf duidelijk het initiatief, tot het laatst toe.

Johannes tekent de kruisiging met Israëls koning als middelpunt. Hij is geen passief slachtoffer van de

marteldood, maar een vorst die vanaf het kruis regeert in koninklijke hoogheid. Jezus bevindt zich in het centrum van Golgota (19,16b-18). Daar blijft Hij betiteld als de koning der joden (19,19-22). Aan de voet van het kruis wordt deze koning 'ontmanteld' (19,23-24), terwijl Hijzelf de verzorging van zijn moeder overdraagt aan zijn vriend (19,25-27). Tenslotte sluit Jezus zijn levenswerk af en legt zijn levensgeest in Gods handen (19,28-30). Johannes, die het allemaal zelf gezien en gehoord heeft, getuigt van zijn gekruisigde koning!

Verwijzingen

In dit artikel werd verwezen naar het commentaar van J.H. Bernard (serie ICC; Edinburgh 1928) en naar de juridische studie van H. van der Kwaak, *Het proces van Jezus*, Assen 1969. De genoemde beschouwingen van L.Th. Witkamp zijn resp. 'Jezus' laatste woorden volgens Johannes 19 : 28-30' (*Nederlands Theologisch Tijdschrift* 43 [1989] 11-20) en 'Jesus' Thirst in John 19 : 28-30 Literal or Figurative?' (*Journal of Biblical Literature* 115 [1996] 489-510).

Samenleving

Literair is er heus wel wat te beleven in de boekenweek. Het kan boeiend zijn om te zien hoe mensen omgaan met de taal, Soms is het een kunst om de boodschap op te vangen. In ieder geval kun je proeven wat er omgaat in de samenleving. Maar dat is niet altijd verrijkend...

Veel goden

Wat heeft de Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek (CPNB) bewogen, ditmaal te kiezen voor het motto 'Mijn W'? In het speciaal voor de boekenweek geschreven magazine wordt uitgelegd, dat veel boeken gaan over religie en spiritualiteit. Veel mensen hebben kennelijk de onstilbare behoefte om zich bezig te houden met de zin van het leven, op wat voor manier dan ook. Het boek heeft daarin een bijzondere plaats: 'zonder boeken zouden de meeste geestelijke stromingen niet stromen'. Dat is ongetwijfeld waar. Het is zelfs een christelijke waarheid, al wordt dat hier niet zo bedoeld. Nee, we treffen in dit magazine veeleer een collage aan van werkelijk alles wat op één of andere manier religieus genoemd zou kunnen worden. Christendom, islam, joodse mystiek, darwinisme, atheïsme, hindoeïsme, polytheïsme, kosmologie en holisme, alles wordt gepresenteerd als bevrediging van de menselijke behoefte aan religieuze ervaring, in allerlei variatie. Als je dit overziet, schrik je van je eigen samenleving. Het lijkt het Athene in Paulus' dagen wel: voor elke god een altaar. Maar je kunt er niet omheen, dit is het Nederland anno 1997. Boos worden heeft

geen zin, het is ook de goede reactie niet. Opnieuw zou het beter zijn aan te sluiten bij de religieuze behoeften die er zijn, om van daaruit te spreken over de God die hemel en aarde heeft gemaakt.

Karikaturen (1)

Wat zou er gebeuren, wanneer ik opzettelijk en publiek een karikatuur zou maken van Allah, Moham med of de Islam in het algemeen? Als ik ze zou verwerken in spotprentjes, of zo? Waarschijnlijk zou ik aangeklaagd worden, en vast en zeker veroordeeld tot een boete wegens het uiten van beledigende, kwetsende of discriminerende taal. Wat echter met Allah niet mag, schijnt met God en zijn dienst wel toelaatbaar te zijn. Spotprenten en karikaturen, die juist het christendom raken, ontsieren het genoemde magazine van de CPNB. Zelfs staat de zwaarste vloek voluit geschreven, 'met recht' gesproken (!) door een 'scheefvertrokken mond'. Wie de HERE liefheeft, krijgt daarvoor een misselijk gevoel bij het doorbladeren van dit geheel. Daarmee zeg ik niet, dat je het niet moet doen. Want gaandeweg ontdek je, dat toch niet alle religieuze waar van gelijke betekenis wordt geacht. Eigenlijk wordt alles netjes naar vo-

ren gebracht, welke bezieling dan ook, behalve alleen... het christendom. Dat wordt in 64 bladzijden bespot, gemangeld, van zijn voetstuk gehaald en weggesmeten.

Karikaturen (2)

Welke karikatuur is het ergst: een spotprent of een geschreven tekst? Stel, dat op 2 kantjes een presentatie van het christendom wordt gegeven, en de naam Jezus Christus komt er niet één keer in voor. Is dat geen ernstige vertekening, zelfs een vorm van bewuste misleiding? Ook al zou je zelf niet in Hem geloven, dan kun je toch nog wel objectief beschrijven Wie centraal staat in het boek de bijbel? De man die deze presentatie verzorg is niemand minder dan prof. dr. H.M. Kuitert. In plaats van een zinnige introductie in de Schrift of een kennismaking met de levende God lezen we van zijn hand een verhaal over de mens, die aan god doet. De hoofdletter laat ik nu maar liever weg, al doet Kuitert dat niet. De ene mens doet aan tennis, de ander aan joggen, de derde doet aan god. Het is een behoefte, god is een menselijk produkt. Als volgend jaar de boekenweek zou gaan over 'mijn sport', zou inhoudelijk hetzelfde niveau worden gehaald. Citaat: 'Religie is net zo'n onweersaanbaar verlangen, net zo'n W-tionele behoefte als liefde en sex, daarom is ze er. Wie er niet mee rekent, misrekenet zichzelf'. Zoiets verwacht je niet uit de pen van iemand die zich christen noemt. Net zomin als de bewering, dat in God geloven geen voorwaarde is om in de hemel te komen, en dat niemand verloren zal gaan. Hier wordt de Christus niet alleen verzwegen, maar ook volstrekt overbodig verklaard. Zelfs al ben je geen christen, dan nog kun je zomaar aanvoelen dat

hier het christelijk geloof geen recht wordt gedaan. Voor de CPNB was dit evenwel geen bezwaar om aan Kuiterts bijdrage een bijzonder accent te geven. Zijn gedachten zijn uitgewerkt in een boekenweekessay, dat nu voor slechts enkele guldens verkrijgbaar is: *Aan God* doen.

Essay

Over essay gesproken, de boekenweekvertelling wordt geschreven door Gerrit Komrij. Hij werd gevraagd vanwege zijn intrigerende kijk op het thema 'geloof/ongeloof'. Een aantal markante citaten illustreren deze keus. Zo schreef Komrij in 1985: 'De gelovige zonder vinnen en op twee benen heeft nog nooit iemand gesproken die uit de hemelse koekepan is teruggekeerd. Hij weet net zoveel van zaligheid als een tonijn van sudderen. Toch praat hij erover. Godsdienst is een symptoom van claustrofobie.' Een culinaire beeldspraak heel apart. Maar niet erg eetlustopwekkend, integendeel. Iemand die echt gelooft heeft na zo'n uitspraak met een gegeten en gedronken. Maar kennelijk is het niet nodig met hem rekening te houden. Het gaat er juist om het ongelooft naar de mond te praten. De titel is niet voor niets: *Niet te geloven*.

Wat dit boekje zelf betreft, daar citeer ik niet uit. Want het is een aanrijging van grove spot en het loopt uit op de meest banale godslastering die ik ooit onder ogen heb gehad. Het is onvoorstelbaar, dat dit uit literair oogpunt bekeken van enige waarde zou zijn. En inhoudelijk slaat het nergens op. De auteur praat en schrijft als zijn eigen tonijn.

'Dit is mijn lichaam'

Zou iemand nog zo naïef zijn te denken, dat in feite toch alle godsdiensten overtuigingen op deze manier gerelativeerd en beledigd worden, dan wordt die gedachte geheel weggenomen door het lezen van het boekenweekgeschenk. De titel *Dit is mijn lichaam* is duidelijk ontleend aan de instelling van het heilig avondmaal. En de schrijfster, Renate Dorrestein, weet waar ze

het over heeft wanneer ze op blz. 70 verwijst naar 'een zeker christelijk kannibalistisch gebruik'. Intussen weet ze de instellingswoorden, die eens klonken uit de mond van Jezus Christus, zo te hanteren, dat Hij totaal niet in beeld komt. Nee, de uitdrukking wordt in de mond gelegd van moderne mensen, die in zichzelf geloven. Ieder zegt op een eigen manier: 'dit is mijn lichaam'. om een claim te leggen op & zelfbeschikking die ieder mens toekomt. *Mijn lichaam* is alleen van mij, ik doe ermee wat ik wil. Hetgeen leidt tot bizarre tafereelen, totdat uiteindelijk een klein-zoon gemeenschap heeft met zijn (stief)grootmoeder. De grootvader, die dit tot zijn verbijstering gadeslaat, wordt getroost door zijn dochter, met de woorden: 'Ach vader, het is niet het einde van de wereld. Dat is het nooit.'

Met deze woorden ontvangt meteen het verhaal een open einde. De wereld zal nooit ophouden. Er komt nooit een god de balans opmaken. Er is altijd een verder, dat de mens in eigen hand houdt.

Mijn god

Za wordt er telkens op een andere snaar gespeeld in deze boekenweek, maar het is wel steeds &elfde viool: God is er niet, Hij bestaat niet en Hij komt ook niet. Een god bestaat alleen wanneer een mens de behoefte heeft hem te bedenken. Vervolgens, wanneer de mens gaat denken, komen er zoveel verschillende goden als er gedachten zijn. Logisch toch?

Vandaar dat ik god maar met een kleine letter schrijf, en Mijn met een hoofdletter. Zoals de mens zegt 'Mijn lichaam, ik doe daarmee wat ik wil', zo ademt deze boekenweek de geest van 'Mijn god, ik kies hoe ik Mijn god wil'.

Reden tot huivering en verootmoediging. Zelden kwam zo onbeschaamd de geest van de tijd naar ons toe. De geest die bewerkt, dat de wereld in haar wijsheid weigert God te kennen.

Wat nu?

Het is voorstelbaar, dat christelijke boekhandelaren al ingeno-

men zijn met heel deze onchristelijke presentatie, die noodgedwongen ook over hun toonbank zal gaan. Gelukkig zijn er wel alternatieven naast de uitgaven van de CPNB, maar toch zal er juist naar deze laatste produkties veel vraag zijn. Reden om bezwaard te zijn? Ongetwijfeld.

Toch zit er aan deze medaille ook een andere kant. Want onbewust en onbedoeld wordt de boodschap uitgedragen, dat niemand God echt zal ontmoeten buiten Jezus Christus om. Als die naam niet genoemd wordt in heel het magazine van 64 bladzijden, blijft alles een zoeken en tasten zonder echt te vinden. Elk weldenkend mens kan de conclusie trekken, als dit geloven moet zijn, namelijk het volgen van je eigen fantasieën, dat je dan net zo goed niet kunt geloven.

Bovendien wordt openlijk gedomstreed, dat iedere godsdienst die de mens kan verzinnen, ook uit de mens zelf opkomt. Hij moet zien zijn god te bereiken, op één of andere manier. Het christendom is echt uniek: in Christus komt God tot ons.

Daarom zou door Gods genade het kwaad van deze boekenweek wel eens een goede uitwerking kunnen hebben. De meest populaire levensbeschouwingen laten zien wat ze kunnen, en geen mens wordt er echt door geholpen. Zou dan door velen niet verder gezocht worden? Is daar dan niet op in te spelen? In feite draait het om de actualiteit van Joh 14 : 6, waar Jezus zegt 'Ik ben de weg en de waarheid en het leven; niemand komt tot de Vader dan door Mij', Evangelisatiecampagnes kunnen dit oppakken, maar ook een klein kaartje met deze tekst op de toonbank of in de etalage kan mensen tot de goede conclusie brengen. Het Greijdanus-college maakte 'Mijn God' tot thema van de grote avond. Het Nederlands Bijbelgenootschap doet bijbeluitgaven in de aanbidding. Zo zijn er wellicht zijn nog meer ideeën om in de samenleving aanwezig te zijn, juist als het over God zou kunnen gaan.

M meegelezen

Vrijgemaakte Schriftkritiek?

Ds. H.J. Messelink schreef in het *Ge-reformeerd Kerkblad* voor Midden-Nederland over *ds. Mudde, de vrijgemaakten en & Schriftkritiek*. Hij reageert op drie artikelen die de Nederlands-gereformeerde predikant onlangs in *Opbouw* schreef. Ds. **Mudde** vindt dat Gereformeerden en Nederlands-gereformeerden de laatste jaren hard naar elkaar toe groeien. Binnen de Gereformeerde Kerken wordt meer in de vrijheid van de plaatselijke kerken gelaten. Het verwijt van schriftkritiek aan het adres van ds. De Jong vindt hij niet terecht. Zeker niet als je let op wat in gereformeerde kring naar voren wordt gebracht door de hoogleraren **Lettinga** en **Ohmann**. En in de derde plaats: binnen de Gereformeerde Kerken horen we tegenwoordig ook wel andere geluiden over de positie van de vrouw in de gemeente en over homofilie dan we jarenlang gewend waren. Zijn de Gereformeerde Kerken niet net zo pluriform aan het worden als de Nederlands Gereformeerde?

Ds. Messelink vindt dat ds. Mudde wel heel veel zaken op één hoop gooit:

Uit bepaalde publicaties leidt hij heel veel af. En anderzijds tekent hij het beeld van ons verleden ook niet helemaal correct. Bovendien geeft hij een te gunstige weergave van de standpunten van H. de Jong. Ik wil alle drie stellingen toelichten.

Schriftkritiek?

Ik vind in de eerste plaats dat Mudde teveel afleidt uit enkele publicaties. Hij geeft de opvatting van Lettinga over de Tien Geboden correct weer. Het is ook niet onjuist dat hij opmerkt dat Lettinga gebruik

maakt van bepaalde methoden die ook in de Schriftkritische wetenschap gehanteerd worden. Lettinga stelt de vraag hoe de tekst, zoals wij die nu in de Schrift voor ons hebben, tot stand gekomen is. Hij wijst erop dat in een aantal gevallen teksten een bewerking of een aanvulling hebben ondergaan. Het punt is alleen dat Lettinga zegt dat ook dit proces niet buiten de leiding van de Heilige Geest om heeft plaatsgevonden. Daarom hebben we beide versies van de Tien Geboden te aanvaarden als het gezaghebbende Woord van God.

We zeggen: de Heilige Schrift, zoals we die nu ontvangen hebben, is het Woord van God. Dat is toch wel iets anders dan H. de Jong doet. In het inmiddels beruchte interview in *Koers* van 1 september 1995, antwoordt hij op de vraag of de Bijbel dus niet historisch betrouwbaar is: Niet altijd. En op de vraag: Is er verschil in gezag tussen & opgetekende woorden van Jezus en de woorden van bijvoorbeeld Paulus: Ik denk inderdaad dat Jezus groter was dan Paulus. Paulus had toch een kortere horizon en Jezus is in zijn bergrede veel eindtijdelijker. En even later: Het woord inspiratie kunnen we daarom niet gebruiken om het gezag van de Bijbel veilig te stellen. De Jong komt dan toch wel in conflict met 2 Tim. 3 : 16 en 2 Petrus 1 : 19-21. En we zitten toch ook op een heel andere golfengete dan bij prof. Lettinga.

In discussie met Paulus?

H. de Jong neemt de vrijheid om het in bepaalde opzichten (positie van de vrouw, homofilie) oneens te zijn met Paulus. Ik wijs in dit verband op een artikel van De Jong (Paulus' ge-

bruik van Genesis 1-3 inzake de m-vrouw-verhouding) in de bundel *Begeleidend schrijven*. Daarin gaat De Jong vrijelijk in discussie met Paulus. Het is ook opmerkelijk dat hij steeds uitdrukkingen gebruikt als: Paulus zegt, Paulus vindt, Hij beoordeelt ook het spreken van Paulus. Paulus doet geen recht aan de positie van de vrouw, zegt De Jong op p. 83. Het onbevagen spreken over 'de Schrift zegt' is dan niet meer aan de orde. Ik ben ook bang dat op deze wijze de theoloog zich toch weer tussen de Schrift en het gemeentelid van vandaag indringt! Ik vind dat een gevaarlijke ontwikkeling.

Ik kan het niet helpen, maar ik vind inderdaad dat De Jong op deze wijze gaat heersen over & Schrift. Natuurlijk begrijp ik ook wel dat er bij het lezen en toepassen van wat de apostel Paulus zegt heel wat vragen te stellen zijn. Petrus wist daar al van (2 Petrus 3 : 16), maar heel opvallend is dat Petrus de verzamelde brieven van Paulus rekent tot 'de Schriften'! Dat betekent dat die brieven hetzelfde gezag uitstralen als de profetische boeken van het Oude Testament. Dat is toch wel een andere bewering dan die van H. de Jong.

Bescherming van Kuitert?

Gezien dit alles kan ik niet begrijpen dat Mudde, Lettinga en De Jong zo naar elkaar toe praat. Te meer waar De Jong zelfs Kuitert in bescherming neemt, omdat hij op een eerlijke manier met de vragen over Schriftgezag bezig is. Hij zet alleen vraagtekens bij sommige (!) van Kuiterts uitkomsten. Als je één van de laatste boeken van Kuitert gelezen hebt, gaat hier toch echt het licht uit. En dan moet Mudde

eerlijk zijn en niet zeggen dat De Jong uitgaat van de **geïnspireerdheid** van de Bijbel. De Jong ont-kent het zelf. We zitten bij hem op een heel ander spoor dan bij Lettin-ga.

Luisteren naar de Heilige Geest

Krijgen Gereformeerden pas de laatste tijd door **dat** er bepaalde vragen **rond** de uitleg van de Bijbel zijn waar je niet omheen **kunt**? Volgens ds. **Messe-link** is dat niet zo. Hij wijst op **wat** je kunt tegenkomen bij de hoogleraren **H.J. Schilder, C. Trimp** en **J. van Brugen**.

Ondertussen kan duidelijk zijn dat **we** in de vrijgemaakte kerken echt niet vele jaren lang met oogklep-pen op liepen, die pas in de laatste tijd verwijderd zijn. Ongetwijfeld levert onze tijd ons moeilijke vra-gen op, bijvoorbeeld rond de posi-tie van de vrouw in de kerk. En het is niet automatisch zo dat de ant-woorden van **vroeger** vandaag nog gelden. Maar overheersend daarbij is niet het luisteren naar de tijd-**geest, hoezeer we ook** kinderen van onze tijd zijn, maar het luiste-ren naar de Heilige Geest, die **ook** vandaag in het levende en blijven-de Woord **van** God tot ons spreekt. Daarover denken we **vandaag** nog net zo als 10 of 20 of 30 jaar gele-den. Wij nemen niet de vrijmoedig-heid om te zeggen: hierin ben ik het helaas niet met de apostel Pau-lus eens. **Dát** is echter **Schriftkri-tiek**. Het leidt ook tot een subjectie-ve manier van **bijbellezen**. Want wie maakt dan nog uit waarin we het **wél** met Paulus eens kunnen zijn? Die **kant** moet het echt niet op in de kerk.

Met ds. Mudde verlang ik **naar** de eenheid van al **Gods** kinderen. Maar dan wel op de **enig-goede** ba-sis: de aanvaarding **van** de Heilige Schrift als het betrouwbare Woord van God. Ook in 1997. Want het Woord van **God** blijft tot in eeuwig-heid.

Suddergeloof

Ds. W. *Markus* zet in het **maartnum-mer** van *TijdSchrift* van de Hervormd *Gereformeerde JeugdBond* de gelijke-nis van de wijze en dwaze maagden neer in **onze** tijd. De verdeling in twee-maal vijf laat zien dat de grote schei-ding dwars door de groep loopt. Niet alleen dwars door de wereld, maar ook **dwars** door je eigen (jeugd)vereni-ging.

Dat is een aangrijpende gedachte. 'Christelijk' zijn, meelopen met de anderen, in de kerk zitten – en **toch** verloren kunnen gaan...

Wachten

Alle tien moesten wachten. En dat is niet eenvoudig. Denk maar aan de tandarts. Een stapel **onmogelijke** tijdschriften, en mensen die zwij-gen of in de wachtkamer **elkaar** ver-schrikkelijke verhalen vertellen. Minuten lijken uren, en uren lijken dagen. Wat is dan wijs en wie is **dwaas**? Het verschil is een kruikje **reserve-olie**. Daar hadden vijf meis-jes niet aan gedacht. **Hun** geloof **was** niet **berekend** op een lange wachttijd. Zij wilden gelijk naar het feest. Het moest allemaal een beetje makkelijk blijven. Maar toen de wereld vol vijanden **bleek** en de bruidegom nergens te vinden was, toen hield het op. Geen uithou-dingsvermogen. *Mooi-weer-chris-ten*, zo kun **je** ze ook noemen.

Mag het iets kosten?

Als je sommige jongeren vraagt of ze geloven, dan zeggen ze gelijk 'ja'. En als je vraagt of ze in God geloven, **dan** zeggen ze nog steeds 'ja'. Maar als je vraagt of het ook iets mag kosten, dan kijken ze naar je alsof je uit een andere wereld komt.

Voor velen is geloven **niet méér** dan een gratis toegangskaartje voor de hemel hebben. Maar vraag on-derweg niet om gehoorzaamheid. Vraag niet om liefde tot Gods gebo-den. Vraag niet naar ten persoonlij-ke relatie tot de Heere Jezus. **Dan** is de olie ineens op. Het is **sudder-**

geloof in een '**het-zit-wel-goed-want-ik-leef-toch-netjes**' pannetje.

De kerk: instrument van de Geest

Prof. C. *Graafland* ziet niet veel in een voortbestaan van het Contact Or-gaan voor de *Gereformeerde Gezind-te*. Kerkelijke eenheid komt toch niet tot **stand**. En misschien is kerkelijke verdeeldheid **eigenlijk** zo erg niet. Het **kerkelijk** instituut is maar steigerwerk. En het steigerwerk **wordt** afgebroken als het grote bouwwerk van de **Kerk** met een grote **K** **klaar** is. **Een reactie** van **prof. W. van 't Spijker** in *De Wek-ker* van 28 februari jl.:

Wie zich op dit **spoor** van denken en actie begeeft, laat een gedachte varen die van **meetaf** in het gerefor-meerd protestantisme aanwezig is geweest. De **kerk** behoort bij de za-ken die als uiterlijke middelen ge-bruikt worden door de Geest om zijn verborgen werk te doen. Het uiterlijke staat niet tegenover het in-nerlijke, alsof het een soort dualis-me zou zijn. Het **staat** voor **het ver-borgene**, het **beschermt** het verbor-gene, het dient de groei **en de was-dom** van **het** verborgene.

Eigendoms-stempel

De Bijbel zegt dat de gelovigen zijn verzegeld **met** de **Heilige Geest**. **Wat** houdt **dat** in? Daarover **schreef** ds. **P.H. van Harten** op 6 en 13 februari jl. in *De Waarheidsvriend*. Hij be-spreekt 2 **Korinthe** 1 : 21 en 22, Efeze I : 13 en 4 : 30 en gaat dan verder:

Het gebruik van een zegel waaraan wij in deze woorden worden herin-nerd, was in het oude Oosten **zeer** algemeen. Het had de functie van **een** waarmerk alsmede van een ei-gendomsmerk. Het graf van Jezus was van een zegel voorzien om het onaantastbaarte **doen** zijn, Mat-theus 27 : 61vv. We lezen in Ro-meinen 15 : 28 dat er goederen wer-den verzegeld. Ook **Jezus Zelf** was

van God verzegeld, Johannes 6 : 27. Zoals een belangrijk document van een zegel werd voorzien, had **God** Zijn Zoon 'gewaarmerkt' als Verlosser.

Eigendomsmerk

Hoe genuanceerd de betekenis van een zegel **ook kan zijn**, het is **duidelijk** dat in **Efeze 1 : 13** de apostel denkt aan de **betekenis** van **eigendomsmerk**. In de eerste helft van **Efeze 1** **roemt Paulus de** verkiezen-de genade van God. In dit verband spreekt **hij** van hen 'die eerst in Christus gehoopt hebben', vs. 12. We hebben te denken **aan** gelovigen die van joodse afkomst zijn. Maar dan richt hij zich tot de christenen van heidense afkomst. Hun **toestand was voorheen** deplorabel. Even **verloren** als anderen, waren zij 'vreemdelingen van de verbonden der belofte, geen hoop hebben-de, zonder God in de wereld', **Efeze 2 : 12**. Maar nu, zo wil Paulus hen **zeggen**, behoren zij God toe. **Ze** hebben **het eigendomsmerk van** God **ontvangen**; de Geest is hen geschonken. God is het, Die hen **deze** Geest gegeven heeft, vergelijk **2 Korinthe 1 : 21 en 22**. Het gaat hier niet in de eerste plaats om bepaalde werkingen van de Geest. De **Geest Zelf is het zegel**. Zoals **goederen** die vervoerd worden van een eigendomsmerk **voorzien** zijn, heeft God de Zijnen in de **Geest** een **eigendomsmerk** gegeven. Hier geldt het woord dat **Petrus** eens schreef tot christenen die eveneens uit het heidendom afkomstig waren: **eer-tijds** geen **volk**, maar nu Gods volk, **1 Petrus 2 : 10**. Zij **komen** nu ook **onder** Zijn hoede. In **Ezechiël 9** wordt gezegd hoe degenen die in Jeruzalem zuchten een teken van God aan hun voorhoofd ontvangen. Zij zullen niet **door** het verderf dat over de stad gaat **getroffen** worden. **Zo** tekent God **ook** nu degenen die de Zijnen **zijn**.

Verzegeling voor allen

Word je meteen verzegeld met de Hei-

lige Geest als je tot **het geloof komt**? Of komt die verzegeling pas later? En ontvangen sommigen die misschien nooit?

Volgens ds. **Van Harten** moet je uit **Efeze 1 : 13** wel de conclusie **trekken**, & **alle** gelovigen verzegeld worden:

Zo mogen wij vaststellen dat God Zijn Geest als eigendomsmerk geeft aan alle gelovigen.

Het Nieuwe Testament kent **wel** een grote verscheidenheid **tussen** de gelovigen. **En** dat in **menig** opzicht. De geestelijke toestand kan heel verschillend **zijn**. Er **is een** verscheidenheid aan gaven. Maar het kent **geen** onderscheid tussen de gelovigen in die **zin** dat de een wel via een bepaalde ervaring de Geest heeft ontvangen en de ander niet. Paulus achtte het nodig de **gemeen-te van Korinthe** heel scherp te vermanen. In **1 Korinthe 3 : 3** **zegt** hij zelfs tot hen: 'gij zijt nog **vlees-lijk**'. Toch zegt hij **van** hen dat zij in Christus in alles **rijk** geworden **zijn**, **1 Korinthe 1 : 5**.

Ais het gaat om de verzegeling met de Geest moeten wij denken aan de **psalmregel: elk die Hem vreest, hoe klein hij zijt groot, wordt van dat heil, die weldaan** deelgenoot (**Psalm 115 : 7**).

Verbondenheid in Christus

Van nature **zijn** we aan Adam verbonden. Wie gelooft is '**in Christus**', zo als **Paulus** dat vaak uitdrukt, verbonden **aan** Hem om uit Hem te leven. En juist door de Geest van Christus worden we tot zijn eigendom gestempeld.

De nauwe **band** tussen Christus en de Geest, Die aan **alle** gelovigen geschonken wordt, wordt **ook** in **artikel 27 van onze** Nederlandse Geloofsbelijdenis over de algemene christelijke Kerk aangewezen. Hier wordt gesproken van een 'heilige vergadering der ware **christgelovigen**, al hun zaligheid verwachtede in Jezus Christus, gewassen **zijnde** door Zijn bloed, geheiligden verzegeld door de Heilige Geest'.

Dat ieder die **door** het geloof aan **Christus** verbonden **is**, deel heeft **aan** het volle heil dat door Christus verworven is, vinden we ook in de **Heidelbergse Catechismus**. Als in zondag 22 gesproken wordt **van** de gemeenschap der heiligen, **zegt** ons leerboek onder meer: 'dat de gelovigen allen en een ieder als Lidmaten **aan de Heere Christus** en al Zijn schatten en gaven **gemeen-schap** hebben'. Hier staat de Geest beslist niet buiten.

De Geest werkt in de gemeente

Het laatste citaat wijst ons tevens op de betekenis van de Gemeente. Al te vaak dreigt deze – en dat geldt ook voor de verzegeling met de Heilige Geest – **uit** het oog verloren te worden. Bet werk van **God** is wel persoonlijk, maar niet individualistisch. De Geest van Christus woont en werkt in het midden **van de Gemeente**. Niet voor niets kan Paulus – alweer in de brief aan de Gemeente van Efeze – spreken over de Gemeente als **een** woonstede **de Gods** in de Geest, **Efeze 2 : 22**. Hij troost **en** leidt haar, en vervult harten en monden met de lof van God. In het **midden van de Gemeente** **geschiedt** de prediking van t'iet Woord, als **instrument van** de Geest en wordt het geloof gesterkt door de bediening van de sacramenten. Een levend lid van de Gemeente **verkeert in het krachtenveld van de Geest**.

Ervaring

Het zal duidelijk zijn dat wij ons ervoor hebben **te** hoeden om een bepaalde geestelijke ervaring voor de verzegeling met de **Heilige Geest** te houden. Op een principiële punt wordt de bijbelse **lijn** prijsgegeven. Vreemde leringen **kunnen** gemakkelijker vat krijgen op de geesten. Maar er is meer. In de **Gemeente** kunnen wankelmoedige gelovigen ontmoedigd worden en er toe komen aan **te** nemen dat zij **geen kind** van God **zijn**, als i j bepaalde ervaringen missen. Het beklemtonen van de noodzaak van deze ervaring kan zelfs het gevaar van wetticisme

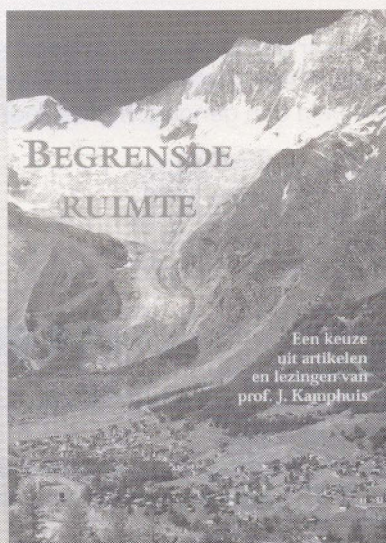
in zich bergen.

De indruk kan gewekt worden, dat de genade van God niet genoeg is. Er is een 'extra' of een 'plus' nodig om echt een kind van God te zijn. Tegelijk kan echter niet genoeg benadrukt worden dat de werking en de inwoning en derhalve ook de verzegeling met de Geest niet buiten het bewustzijn en de ervaring omgaan.

Hoe ervaren wij de Geest?

De Geest van Christus woont toch in onze harten. En Hij is een *werkzame Geest*. Het is & Geest der genade en der gebeden, Zacharia 12 : 10, Romeinen 8 : 26. Hij is het Die *kracht geeft*, 2 Timotheüs 1 : 7. Hij *vernieuwt ons leven en doet ons vruchten dragen* tot eer van God, Galaten 5 : 22. Hij getuigt met onze geest dat wij kinderen van God zijn, Romeinen 8 : 16. Als eerstelingengave van God geeft Hij *onuitsprekelijke vreugde*, Romeinen 8 : 23, vergelijk 1 Petrus 1 : 8. Evenals dit zo is met de Vader en de Zoon, wordt de Geest ook gekend uit Zijn werkingen, voornamelijk die wij in ons gevoelen, Nederlandse Geloofsbelijdenis, art. 9. Als Paulus in Efeze 4 : 30 oproept de Geest, door Welke men verzegeld is, *niet te bedroeven*, zal hij mede gedacht hebben aan de werkingen van de Geest. De Geest Zelf wijkt immers nimmermeer van een christen. Maar wel kan Hij Zich terugtrekken of Zijn vertroostende werking inhouden. Het vreugdevolle uitzien dat een christen mag hebben, kan verminderd worden. Ook hieruit zien wij dat de verzegeling met de Geest niet buiten het bewustzijn omgaat.

BEGRENSDE RUIMTE

Een keuze uit artikelen en lezingen van prof. J. Kamphuis
Samengesteld ter gelegenheid van zijn 75e verjaardag

Onder redactie van H.J. Bolten en J.J.C. Dee

Verkrijgbaar bij de boekhandel
416 pag., ing. f 39,50

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.
Postbus 25, 4460 AA Goes, tel. 0113-215591

Nu leverbaar

Het nieuwe Handboek 1997

Ten dienste van de Geref. Kerken in Nederland

Paperback, 368 pag., f 17,50

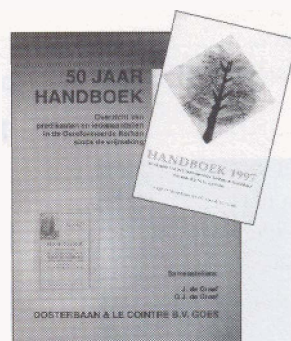
Heeft u de uitgave 50 jaar HANDBOEK?

Hierin zijn de belangrijkste kerkelijke gegevens van 1945-1995 opgenomen. Een zeer handig naslagwerk

Geniet f 27,50

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.
Postbus 25 - 4460 AA Goes - Tel. 0113-215591

Verkrijgbaar bij de boekhandel